

***Valenta modelo de verbo el kontrasta
vidpunkto en la slovaka, la germana
kaj en Esperanto***

Katarína Nosková

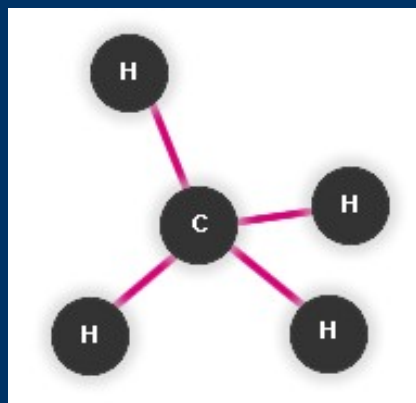
KAEST 2010
Modra-Harmónia, Slovakio
la 21-an de novembro 2010

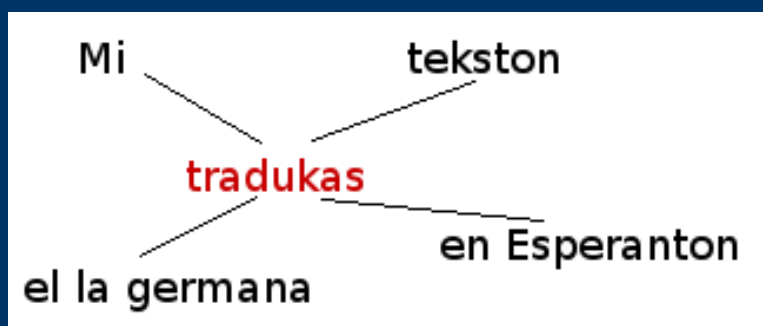
Strukturo de la prelego

- Kio estas valento?
  - Komencoj (Tesniere)
  - Valento
    - en la germana
    - en la slovaka
    - en Esperanto
  - Valentomodeloj
  - Esploroj
    - la verbo *machen*
    - la verbo *nehmen*
    - la verbo *schenken*
    - la verbo *gehen*
    - la verbo *arbeiten*
  - Esperanto-korpusoj kaj valenta vortaro
-
-

Kio estas valento?

- orig. en kemio = nombro de la ligoj, kiujn atomo povas havi kun najbaraj atomoj en molekulo

- en lingvistiko = kun kiom da elementoj povas ligiĝi verbo
- povo de verbo „malfermi malplenajn lokojn, kiuj povas / devas esti okupitaj“

Verboj: ekde 0- ĝis 4-valentaj

0-valenta verbo

Pluvas.

2-valenta verbo

Karlo **legas** libron

1-valenta verbo

Infano **dormas**

3-valenta verbo

Petro **sendis** leteron
al mi

4-valentaj verboj

Mi **tradukas** tekston
el la germana en Esperanton

Petro **sendigis** leteron
al mi per amiko

Skiza historio de esploroj

- komencoj
    - distingado de transitivaj kaj netransitivaj verboj en instruado de la latina
    - verboj certgrade organizas sian ĉirkaŭaĵon
  - mezepoko
    - Petrus Helias
      - verbo estas struktura centro de frazo
      - verbo regas aliajn elementojn
      - verbo povas postuli diversan nombron de kompletigaj elementoj
  - la 18-a jarcento
    - Johann Werner Meier (DE)
      - elirpunkto ĉe frazkonstruado estu predikato, ne verbo
-
-

Skiza historio de esploroj

- Tesniere (1893-1954): *Éléments de syntaxe structurale* (1959)
    - verbcentra teorio
    - „aktantoj“
    - valento estas povo de verbo regi certan nombron de aktantoj
    - ekzemploj el ĉ. 60 lingvoj
    - 4 tipoj de leksemoj: verbo (I), substantivo (O), adjektivo (A), adverbo (E)
    - 0- - 4-valentaj verboj
  - G. Helbig aldonas informojn pri kvalitativa tipo (ekz. waschen₂ - S_{nom} kaj S_{akk}) + semantikaj inf.
  - Kacnelson (1948) kaj Groot (1949)
-
-

Valento en la germana

- (devigaj) aktantoj + (neglekteblaj) liberaj indikoj
  - multaj testoj por distingi ilin
    - Er lernte spanisch im Spanien.*
    - =Er lernte spanisch, als er im Spanien war.*
    - Er wohnte im Spanien.*
    - =*Er wohnte, als er im Spanien war.*
  - Aktantoj ne rajtas esti forigitaj el frazo. La frazo iĝus gramatike malĝusta.
    - Ich gehe heute in die Stadt.*
    - Ich gehe ich die Stadt.*
    - *Gehe in die Stadt.*
-
-

Valento en la slovaka

- speciala situacio
- verbo (predikato) estas la plej grava frazelemento
- pli multe oni parolas pri intencio ol pri valento
- Pauliny - 10 intenciotipoj, ekz.:

1. Alle drei Komponente werden selbstständig ausgedrückt.

A - D - Z

2. Geschehen und Patiens werden mit einem Ausdruck geäußert.

A - DZ

3. Agens und Patiens werden mit einem Ausdruck geäußert.

AZ - D

4. Agens und Geschehen werden mit einem Ausdruck geäußert.

AD - Z

5. Alle drei semantischen Komponente werden mit einem Ausdruck geäußert.

ADZ

6. Patiens und Agens werden mit einem Ausdruck geäußert, aber das Verb bestimmt näher Qualität der Betreffung des Patiens.

Az - Dz

Valento en Esperanto

- ĉu eblas kompari lingvajn universalizaĵojn ĉe naturaj kaj artefaritaj lingvoj?
  - Esperanto: bona kompromiso inter malreguleco de naturaj lingvoj kaj matematike preciza artefarita lingvo (ekz. komputila)
- ĝisnunaj esploroj (ĉefe transitivaj kaj netransitivaj verboj)

Kiselman, Christer: *Transitivaj kaj netransitivaj verboj en Esperanto*. In: Chrdle, Petr (Red.): *La Stato kaj Estonteco de la Internacia Lingvo Esperanto*. Dobřichovice: KAVA-PECH: 1995, S. 24-40.

Leereveld, Marcel: *Transitiveco kaj netransitiveco de verboj*. In: Leereveld, Marcelo: *Lingvaj Resondoj. Por ĝuste uzi Esperanton*. 7. Aufl., 1. Band, Melbourne: Melburna Esperanto-Societo: 2007, S. 28-29.

Goodall, Grand: *Pri la transitiveco de verboj en Esperanto*. In: Kiselman, Christer - Mattos, Geraldo: *Lingva Planado kaj Leksikologio. Kontribuadoj al internacia simpozio*. Chapecó-SC (Brazilien): Fonto: 2002, S. 115-131.

Esploro de valento ĉe 5 verboj

- modelo de Helmut Schumacher
- ekzempla frazo el germana korpuso, tamen tradukita en la slovakan kaj la germanan
- ĉe unu verbo povas ŝanĝiĝi ĝia valento laŭ unuopaj subsignifoj

machen

robiť

fari

nehmen

brať

preni

schenken

venovať

dediĉi

geben

dať

doni

arbeiten

pracovať

labori

La verbo „machen“ (=fari)

MACHEN	macht - machte - hat gemacht	
machen 1	etwas herstellen	vyrobiť niečo
machen 2	etwas unternehmen	podniknúť niečo
machen 3	bewirken, dass etwas so wird	spôsobiť, že sa niečo nejakým stane
machen 4	einen Preis von irgendetwas haben	mať nejakú cenu
machen 5	etwas spielen	hrať, predstierať niečo
machen 6	einer Person dazu verhelfen, etwas zu werden	dopomôcť niekomu k tomu, aby sa niečím stala
machen 7	etwas in den richtigen Zustand bringen	uviesť niečo do správneho stavu
machen 8	etwas ausführen	vykonať niečo
machen 9	etwas absolvieren	absolvovať niečo
machen 10	etwas äußern	vyjadriť niečo
machen 11	bewirken, dass etwas entsteht	spôsobiť, že niečo vznikne
machen 12	etwas vollführen	urobiť niečo
machen 13 aus	bewirken, dass aus etwas etwas wird	spôsobiť, že sa z niečoho niečo stane
machen 14 zu	bewirken, dass etwas zu etwas wird	spôsobiť, že niečo sa niečím stane
machen 15 auf	den Eindruck erwecken wollen, man wäre etwas	chcieť vzbudiť dojem, že niekto je niečím
machen 16 in	mit etwas Geschäfte machen	s niečím obchodovať
machen 17 in	etwas demonstrativ zeigen	niečo demonštratívne ukázať
machen 18	eine Geschwindigkeit von irgendetwas erreichen	dosiahnuť nejakú rýchlosť
machen 19	den Darm oder die Blase entleeren	vyprázdniť črevá alebo močový mechúr
machen 20	bewirken, dass etwas geschieht	spôsobiť, že sa niečo udeje

La verbo „machen“ (=fari)

machen 1

SBP machen 1   Esubj Eakk

BED etwas durch Handlungen entstehen lassen; herstellen, anfertigen

ÜBS lasi ion ekesti per iu agado, elfari

nechat' niečo vzniknúť, niečo vyrobiť, zhotoviť

PROT

(1) Schuster macht die Schuhe.

(1a) Ŝuisto faras ŝuojn.

(1b) Obuvník robí topánky.

Esubj

BELR   Esubj   jemand, der etwas herstellt: Person/Tier

(2) Er schrieb seine Musik wie ein Schuster, der seine Werkstatt in der Wohnung hat und sehr gute Schuhe macht.

(P00/JAN.00703 Die Presse, 08.01.2000, Ressort: Spectrum)

(2a) Li skribis sian muzikon kiel ŝuisto, kiu havas sian laborejon en loĝejo kaj kiu faras tre bonajn ŝuojn.

(2b) Písal svoju hudbu ako obuvník, ktorý má svoju dielňu v byte a ktorý robí veľmi dobré topánky.

La verbo „machen“ (=fari)

PHRAS   FVG

den Anfang machen: anfangen

fari komencon

začínat'

einen Einkauf machen: etwas einkaufen

fari aĉeton

urobit' nákup

einen Versuch machen: etwas versuchen

fari provon

urobit' pokus

einen Vorschlag machen: etwas vorschlagen

fari proponon

urobit' návrh

Valenta vortaro

- ĉu ekzistas valenta vortaro de Esperantaj verboj?
- kian valentomodelon oni uzu por la vortaro?
- utiligo de ĝisnunaj rezultoj ĉe Esperanto-korpusoj

export [INFO](#) la prognozado pri la venonta halto-neceso , oni **faras** ankaux diagnozon pri kauxzoj de malbona masxin-konduco

export [INFO](#) ✎ 6. Pro banan-sxelo klaukno **faras** tion .

export [INFO](#) studento fojerefoje ekzamenita la universitato **faras** apartan instruan planon kaj havigas instruiston , kiu

export [INFO](#) ties koron por czerpi el ili mielon , per kiu oni **faras** vinon , estis Mayael , la virino kiu estis unue homa

export [INFO](#) enhavas multe da eraroj , kvankam ilin plej ofte **faras** profesiuloj kun multe da rimedoj , multe da mono kaj

export [INFO](#) la mol-terajn kampojn per siaj kornoj , kiel **faras** la cervo .

export [INFO](#) kaj do tute ne estas informata , kion pensas kaj **faras** la cetera mondo .

export [INFO](#) en la lastaj du jaroj cxirkaux de la fabriko oni **faras** grandskalan konstruadon .

export [INFO](#) ✎ Bonan laboron **faras** nun ankaux nia ministrejo pri publikaj kaj turismaj

export [INFO](#) ✎ Bonvolu skribi al mi , kion vi **faras** , mi sxatus legi tion .

Dankon por via atento!

